

i) kritiku buržoazních a maloburžoazních futurologických koncepcí a pravděpodobných proměn antikomunistických, reformistických a revizionistických teorií v nadcházejícím období.

Uvedená porada přispěla k prohloubení vědecké a ideologické integrace všech socialistických zemí v boji proti buržoazním a revizionistickým dezinterpretacím vědeckotechnického pokroku. Byly projednány příspěvky autorů ze zemí socialistického společenství určené pro publikaci věnovanou kritice buržoazních a revizionistických pojetí vědeckotechnického pokroku, která vyjde v Moskvě, v Berlíně a v Praze. Taková je také základní tendence a současná podoba mnohostranné vědecké spolupráce socialistických zemí: zpracování společných vědeckých prací, které přesvědčivě dokazují jednotu vědců socialistických zemí a jejich převahu ve stále náročnější a složitější ideologické konfrontaci se všemi odrudami buržoazní, oportunistické a revizionistické ideologie.

K pozitivním výsledkům je možno přiřadit též první plenární zasedání československo-německé výzkumné skupiny pro kritiku buržoazní filozofie, které se konalo po skončení pracovní porady Problémové komise. Tato výzkumná skupina, kterou vede člen korespondent R. Richta a akademik M. Buhr, mohla zhodnotit první konkrétní výsledky, dosažené za půl roku své existence. Byly vydány plánované publikace, a to zejména práce J. Filipce, B. P. Löweho a člena korespondenta R. Richty *Socialismus — imperialismus — vědeckotechnická revoluce*, která vyšla v nakladatelství Akademie věd NDR v rámci řady *Ke kritice buržoazní ideologie*, a dále český překlad práce H. Schulzeho *K ideologii socialdemokratismu*, který vyšel v nakladatelství Svoboda. Výzkumná skupina přijala konkrétní plán spolupráce na rok 1975, který vychází ze současných potřeb kritiky buržoazní filozofie a zahrnuje nejúžší spolupráci této výzkumné skupiny s činností mnohostranné vědecké spolupráce akademií věd socialistických zemí v oblasti boje s buržoazní ideologií.

Liblickou pracovní poradu Problémové komise zhodnotil velice pozitivně ve svém vystoupení v deníku *Neues Deutschland* dne 34. listopadu 1974 prof. G. Domin, který řekl: „Symposium — prvé svého druhu — bylo dlouhodobě výborně připravováno a dokumentovalo také velké pokroky ve spolupráci socialistických zemí. Kritická analýza nových tendencí v mezinárodním třídním boji vedla v jednotlivých bratrských zemích v podstatě ke stejným řešením.“¹

Výsledky pracovní porady, jíž se zúčastnili přední odborníci různých vědních oborů ze socialistických zemí, znovu prokázaly, že výzkum a kritika buržoazních revizionistických a reformistických interpretací vědeckotechnického pokroku patří k oněm klíčovým úkolům společenských věd, které lze řešit jenom v

rámci socialistické vědecké a ideologické integrace. Jednání této pracovní porady prokázalo znovu vzájemnou spojitost a podmíněnost pozitivního řešení praktických a teoretických problémů a kritiky buržoazních a maloburžoazních teorií. Pozitivní řešení aktuálních praktických i teoretických otázek, které stojí před jednotlivými obory společenských a v určité míře i přírodních věd, není možné bez kritiky buržoazních a revizionistických koncepcí, právě tak jako není možná hluboká kritika těchto koncepcí bez tvořivého řešení praktických i teoretických otázek vznikajících v souvislosti s rozvojem vědeckotechnického pokroku.

Milada Srovnalová

O rozvoji sociální statistiky v socialistických zemích

Sociologie v socialistických zemích přikládala vždy velký význam sociální statistice a se zájmem sledovala její rozvoj. Sociální statistika je totiž již tradičně jedním z nejdůležitějších zdrojů dat, o něž se marxistické společenské vědy při analýze konkrétních společností opírají, a každé zdokonalení sociální statistiky znamená proto vždy — alespoň nepřímo — i rozšíření poznávacího horizontu samotné sociologie. Ze statistického materiálu čerpali např. K. Marx v Kapitálu a B. Engels v Postavení dělnické třídy v Anglii a o statistiky se v četných svých pracích opíral i V. I. Lenin.

Takové statistické subsystémy, jako je statistika obyvatelstva, statistika práce, statistika životní úrovně, kulturní a zdravotnická statistika nebo statistika kriminální, jsou dnes integrální součástí informační báze celé řady oborových sociologických disciplín, resp. výzkumu mnoha závažných společenských problematik; uveďme jen namátkou marxistickou sociologii práce, výzkum sociální struktury, sociologii rodiny, sociologii města a bydlení a výzkum urbanizace, sociologii spotřeby, sociologii kultury či výzkum způsobu života. Žádný z těchto oborů by se dnes neobešel bez statistických dat. Proto také se významnější statistická šetření, jako je sčítání lidu, mikrocensy a různé jednorázové výzkumy, stávají svého druhu událostí i v oblasti společenských věd, které pak často i mnoho let z materiálu shromážděného statistickými institucemi těží. Proto také metodologické a metodické principy, na nichž jsou uvedené oborové statistiky a zmíněná šetření založeny — máme na mysli např. jejich periodicitu, způsob vymezení výběrových jednotek a výběru, volbu znaků a způsob jejich kategorizace, koncepci třídění a způsob jejich tabulace, rozsah a termíny publikování výsledků, jakož i rozsah, způsob a dobu archivace shromažďovaných dat — do značné míry podmiňují i možnosti sociologické analýzy naší společnosti.

Jestliže na jedné straně zůstává u nás do-

¹ *Wo die Arbeiterklasse herrscht, wird auch die Wissenschaft dem ganzen Volke dienstbar.* Neues Deutschland, 30. 11. 1974, s. 10.

sud určitá část relevantních statistických dat sociologicky nezhodnocena, pak je na straně druhé třeba současně konstatovat, že statistika mnohé významné sociální aspekty života naší společnosti zachycuje zatím v nedostatečné míře, případně jim nevěnuje vůbec pozornost. Máme na mysli např. podrobnější sociálně profesní strukturu ekonomicky aktivní populace, procesy sociální mobility, sociální složení domácností, sociální a sociálně ekologickou diferenciaci řady demografických a biosociálních jevů stejně jako i např. kulturních aktivit, časový rozpočet různých sociálních skupin, rekreační aktivity, účast na řízení, činnost ve společenských organizacích aj. Tyto mezery v systému statistických informací pociťuje naše sociologie výrazněji zejména v posledních letech, kdy se svými expertizami začala mnohem síře než dosud podílet na řešení závažných celospolečenských úkolů. Jde o problematiku, k jejíž osvětlení již plně nedostačují poznatky získávané tradičním sociologickým výzkumem a kde je rovněž zapotřebí trvalý příliv informací, které může zabezpečit pouze statistika, přesněji řečeno rozvinutá soustava statistiky sociální.

Proto také považujeme za velmi významnou iniciativu Stálé komise pro statistiku Rady vzájemné hospodářské pomoci, z jejíhož podnětu se od 8. do 11. října 1974 sešel v Budapešti seminář členských zemí RVHP „O aktuálních otázkách sociální statistiky“. O této akci chceme čtenáře Sociologického časopisu blíže informovat.

Semináře, jehož úkolem bylo posoudit základní teoretické a metodologické problémy spojené s budováním soustav sociální statistiky v členských zemích RVHP a se vzájemnou koordinací těchto prací, se zúčastnily delegace všech členských zemí (kromě Mongolska), delegáti SFRJ a Finska a zástupci sekretariátu RVHP a Evropské hospodářské komise. Členy delegací byli mimo zástupce ústředních statistických orgánů také pracovníci vědeckých institucí. Jednání semináře se postupně zabývalo následujícími čtyřmi tematickými okruhy:

1. Pojem sociální statistiky, soustava jejích ukazatelů, vztah mezi ekonomickou a sociální statistikou

K tomuto bodu byly předneseny referáty Společenské plánování – sociologie a sociální statistika (K. Kulcsar, ředitel Sociologického ústavu Maďarské akademie věd), Směry metodologických a praktických prací na soustavě sociální a demografické statistiky v Polsku (delegace PLR), Úkoly sociální statistiky a možnosti jejího rozvoje v socialistických zemích (CSSR), Otázky sociální statistiky a bilance národního hospodářství (SSSR). Kromě

toho předložila maďarská delegace rozsáhlý podkladový materiál, zabývající se pojmem sociální statistiky a základními směry v rozpracování sociálně statistických ukazatelů a obsahující také konkrétní návrh soustavy sociálně statistických ukazatelů.

Jednání zdůraznilo nezbytnost podstatně v socialistických zemích zdokonalit statistické sledování těch aspektů společenského života, které nesouvisí bezprostředně s výrobou a rozdělováním – a nejsou tedy dostatečně zachycovány soustavou ekonomické statistiky – a které lze charakterizovat jako „sociální procesy v užším slova smyslu“. Znalost těchto procesů, tvořících předmět sociální statistiky, je nezbytná zejména v souvislosti s řešením úkolů sociálního řízení a plánování v socialistické společnosti. Mnoho informací o těchto procesech je již nyní k dispozici v existujících oborových statistikách; jde však o to, překonat jejich roztříštěnost a integrovat je do jediné soustavy. Právě ve vytvoření systému z mnoha již existujících informačních prvků spočívá v prvé řadě jádro úkolů spojených s budováním sociální statistiky.

Při konstrukci tohoto systému je možné zvolit v zásadě dva postupy:¹

a) Méně náročná a za daných podmínek zatím zřejmě i jedinečně reálná je *metoda strukturální* (v předloženém maďarském materiálu označená – podle našeho názoru ne zcela výstižně – jako „metoda sociálních ukazatelů“), kdy se pro každou dílčí oblast sledované sociální reality vybírá několik o nejlépe ji charakterizujících ukazatelů, jejichž souhrn pak tvoří celkovou soustavu sociální statistiky. Výsledný systém se tedy člení na řadu tematicky vymezených subsystémů – například demografická statistika, práce, bydlení atd. – v jejichž rámci jsou pak vymezovány ukazatele.

Nevýhodou této metody je její statická, deskriptivní a malá míra uplatnění systémových vazeb: její předností je naproti tomu možnost bez velkých obtíží navázat na již existující statistické informace, a tedy i relativně snadná realizovatelnost. Proto také došla většina na semináři přítomných delegací k závěru, že strukturální soustava je v přípravě sociální statistiky nezbytnou první etapou, podmiňující i pozdější přechod k dokonalejšímu řešení.

b) Druhým postupem, kterého je možno při konstrukci systému sociální statistiky použít, je *metoda dynamického zobrazení* sociální reality, vycházející nikoliv z určitých „oblastí“ či „komponent“ společenského života, ale z procesů sociální a ekonomické reprodukce společnosti. Příkladem této koncepce je *metoda integrovaných matic*, která byla na semináři předmětem intenzivní diskuse.²

¹ Podrobněji se uvedené možnosti rozebírají v práci Andorka, R. – Illés, J.: *The Problems of Building up a System of Social Statistics*. Statisztikai Szemle, 52 (1974), 1, s. 62–77.

² Metodu integrovaných matic navrhl původně R. Stone (viz Stone, R.: *Demographic Accounting and Model Building*. OECD, Paříž) a později ji do svých

návrhů na koncepci sociální statistiky převzala Konference evropských statistiků (viz *A System of Demographic, Manpower and Social Statistics: Series, Classifications and Social Indicators*. Conf. Eur. Stats. WG (34) 6, Ženeva, 1971 a též *Towards a System of Social and Demographic Statistics*. Sekretariát OSN, ST/Stat. 68, 1973).

Metoda vychází z periodické registrace pohybu členů společnosti mezi jednotlivými kategoriemi demografickými, profesními, příjmovými, mezi různými místy bydliště apod. a spočívá v konstrukci řady přechodových matic (tabulek) zachycujících toky celkové populace i různých populací dílčích např. různými formami ekonomické aktivity, školskou soustavou, různými ekologickými strukturami, společenskými třídami, vrstvami, socioprofesionálními kategoriemi apod.

V těchto tabulkách, poněkud podobných meziodvětvové bilanci, je zachycena podstatně dokonaleji než pomocí výše zmíněného strukturálního modelu především dynamika společnosti a uplatňují se v nich také mnohem lépe systémové vazby; soustava integrovaných matic umožňuje určovat pravděpodobnost různých přechodů a má tak značnou hodnotu i pro dlouhodobé plánování, prognostické studie a pro odhad důsledků sociálně politických opatření.

Na semináři byly výhody metody integrovaných matic vysoce oceněny a bylo konstatováno, že jde o perspektivní řešení, pro něž je zapotřebí v členských zemích RVHP postupně vytvářet předpoklady; dosavadní soustavy statistických zjišťování by však zatím nemohly tento systém zásobit dostatkem nezbytných dat. Ta mohou být v potřebném rozsahu zabezpečena zřejmě až na základě registrů obyvatelstva, jež budou na úrovni jednotlivců průběžně zachycovat hlavní změny biosociální, socioprofesionální a sociálně ekologické povahy a případně i další doplňkové informace. Budování registrů je však dosud v členských zemích RVHP v počátcích a řada diskutujících upozorňovala, že zde nelze očekávat rychlé výsledky, ani zatím projevoval přílišný optimismus. Zdá se také, že registry, zachycující nezbytně jen základní informace o *jednotlivcích*, nebudou ani v budoucnosti jediným zdrojem sociálně statistických dat a že bude vždy nutné doplňovat je i výběrovými šetřeními speciálních problematik. Proto se také budoucí sociální statistika zřejmě nebude redukovat jen na soustavu registrů obyvatelstva a domácností a dat z nich odvozených.

Sociální statistika těsně souvisí se statistikou ekonomickou a demografickou a v celé řadě ukazatelů se s nimi překrývá. Byl však většinou podpořen názor, že sociální statistika je *samostatným* odvětvím, které by nemělo ukazatele statistiky obyvatelstva, práce a nevýrobních odvětví prostě převzít; oprávněnost těchto tradičních oborových statistik nebude vytvořením systému sociální statistiky dotčena a sociální statistika naváže jen na některé jejich ukazatele. Určité, i když ojedinělé pochyby byly v diskusích vysloveny i o účelnosti samotného pojmu „sociální statistika“; v úvahu byly navrhovány náhradní termíny jako „statistika sociálních podmínek života“ nebo „statistika socialistického způsobu života“.

2. Obecné problémy subsystémů sociální statistiky

K této části programu byly předloženy příspěvky: Otázky soustav ukazatelů sociální statistiky (delegace Rumunské socialistické republiky), Některé základní problémy soustav sociální a demografické statistiky (SFRJ), O charakteristikách statistické soustavy ve Finsku a o sociálních ukazatelích (Finsko) a Základní směry v rozpracování soustavy sociálně ekonomických ukazatelů (Kuba).

Základním problémem, kterému jednání semináře věnovalo v této souvislosti pozornost, bylo vymezení subsystémů (problémových oblastí) sociální statistiky v rámci již zmíněného strukturálního přístupu (metody sociálních ukazatelů). Východiskem diskuse byl návrh připravený maďarskými statistiky, v němž se předpokládá v první etapě následujících 9 subsystémů:

1. demografická statistika (6 ukazatelů);
2. vzdělání (27 ukazatelů);
3. pracovní síly a ekonomická aktivita resp. neaktivita (6 ukazatelů);
4. sociální struktura (7 ukazatelů);
5. rozložení příjmů, majetková situace a spotřební struktura (19 ukazatelů);
6. zdravotní péče (5 ukazatelů);
7. bydlení (10 ukazatelů);
8. kulturní aktivity (11 ukazatelů);
9. časový rozpočet (konkrétní ukazatele navrženy nebyly).

Perspektivně se v návrhu počítá s rozšířením soustavy o subsystém deviantního chování a sociální patologie a o subsystém statistiky životního prostředí. Všechny navržené ukazatele by měly být členěny podle pohlaví, věkových kategorií a sociálních skupin.

Základní koncepci tohoto návrhu přijali prakticky všichni účastníci a diskuse se pak soustředila spíše na některé dílčí otázky a zejména na jednotlivé ukazatele. Ze sociologického hlediska vzbuzuje pozornost zejména zařazení subsystémů *sociální struktury* a *časového rozpočtu*, tedy témat vzhledem k obvyklému členění statistiky nezdradních. Prvý obsahuje 6 ukazatelů charakterizujících zastoupení jednotlivých společenských tříd resp. vrstev v ekonomicky aktivní populaci a 1 další ukazatel vyjadřující vzdělanostní strukturu dělníků, duševních pracovníků a družstevních rolníků; druhý má na základě výběrových šetření zobrazit rozdělení času obyvatelstva (rozčleněného do základních věkových kategorií a sociálních skupin) podle jednotlivých vykonávaných činností. Zařazení subsystému sociální struktury však nebylo přijato jednoznačně a v diskusích byl vysloven názor, že je zbytečné pro tuto problematiku konstruovat samostatný oddíl, když i ukazatele prakticky všech ostatních subsystémů budou sociálně diferencovány a hlediska sociální struktury se tak uplatní vešmě v celé soustavě. Důraz na důslednou sociální diferenciaci všech ukazatelů, a tedy na schopnost soustavy diferencovaně posuzovat situaci jednotlivých společenských tříd, skupin a kategorií byl ostatně charakteristický pro všechny předložené ná-

vrhy; jugoslávská delegace dokonce považovala skutečnost, že informace budou orientovány na jednotlivé sociální skupiny, za konstitutivní znak sociální statistiky, odlišující ji od jiných statistických soustav.

Otevřeným problémem, zdá se, zůstává otázka, zda a do jaké míry by soustava sociální statistiky měla zahrnout i ukazatele *prostředků* vynaložených společností na rozvoj jednotlivých stránek společenského života (jde zejména o prostředky ekonomické a o organizační opatření). Proti názoru, že tyto informace do soustavy patří, protože jsou podkladem pro hodnocení efektivnosti sociálního řízení a plánování, bylo vysloveno i opačné stanovisko, že údaje o vynakládaných společenských prostředcích jsou již tradičně předmětem pozornosti ekonomické statistiky a že by tedy bylo zbytečné znovu je zahrnovat do statistiky sociální, která musí věnovat pozornost především *efektům* sociálního řízení.

3. Ve třetím bodu programu byly projednávány konkrétní *otázky jednotlivých subsystémů sociální statistiky*. Účastníci vyslechli referáty Demografické podmínky života společnosti a péče o zdraví jako subsystémy celkové soustavy sociální statistiky (SSSR). Některé aspekty demografické a sociální statistiky (BLR). Některé otázky vzdělání jako subsystému sociální statistiky (SSSR). O problémech ukazatelů vzdělání jako subsystému sociální statistiky (NDR). O otázkách ukazatelů, které je třeba zahrnout do subsystému pracovní síly, ekonomické aktivity a sociální struktury (NDR). Vztahy mezi subsystémem statistiky sociální struktury a subsystémy zaměstnanosti a vzdělání (PLR) a O některých problémech ukazatelů příjmů a vydání v soustavě sociální statistiky (NDR).

O této části jednání, která měla značně technický ráz, se nebudeme rozepisovat podrobněji; jde o tematiku zajímavou spíše pro specialisty-statistiky. Z diskuse k těmto otázkám vyplynulo, že jednotlivé subsystémy zřejmě nebudou mít v soustavě sociální statistiky stejnou váhu a že některé z nich budou plnit v jistém smyslu integrativní funkci; v této souvislosti byl v některých příspěvcích uváděn subsystém demografické statistiky, v jiných problematika práce nebo sociální struktury.

4. Poslední bod programu se zabýval *klasifikacemi* používanými v sociální statistice a v této souvislosti ještě znovu i problematikou *sociálních ukazatelů*.

Předneseny byly referáty Metodické principy klasifikace sociálních charakteristik v jednotné soustavě sociálně ekonomických informací v ČSSR (ČSSR), Základní principy soustavy sociálních ukazatelů ve statistických výzkumech (SFRJ) a Sociální statistika, sociologie a sociální ukazatele (ČSSR).

Práce na soustavě sociální statistiky by měly vycházet z marxisticko-leninskou teorií zdůvodněného modelu sociálního systému socialistické společnosti a také z konkrétních představ o funkcích, které má soustava plnit v řízení. Čistě intuitivní nebo prakticistický

přístup by nepostačil. Na ukazatele sociální statistiky je třeba pohlížet jako na nástroje, jejichž prostřednictvím se charakterizují určité komplexní sociální jevy; procedura, kdy se k ukazatelům přechází od teoretického rozboru těchto jevů, by měla mít přednost před opačným postupem, kdy se teprve hledá, co mohou vyjadřovat ukazatele již intuitivně vybrané. Adekvátním prostředkem empirického vystižení komplexních sociálních jevů mohou být především celé dílčí soustavy vzájemně propojených ukazatelů, a nikoliv ukazatele jednotlivé; redukce soustav do syntetických indexů může sice přispět ke sdělnosti a přehlednosti sociální statistiky, znamená však často neúměrnou ztrátu informace; proto je třeba použití takových syntetických indexů vždy pečlivě uvážit.

V závěrech semináře byl zdůrazněn význam prací na soustavě sociální statistiky v socialistických zemích, zejména pro plánování a rozhodování a také pro další rozvoj společenských věd. Účastníci se dohodli pokračovat ve výměně zkušeností i v budoucnosti a uspořádat na půdě RVHP další podobná setkání. Delegace MLR bude na základě shromážděných podnětů dále zdokonalovat návrh ukazatelů sociální statistiky a předloží jej později k dalšímu posouzení.

Podněty, které seminář přinesl, přispějí jistě ve všech členských zemích RVHP k dalšímu rozvoji prací na soustavě sociální statistiky. Je při tom zřejmé, že formování této soustavy bude *dlohodobým* procesem, během něhož se bude systém sociálně ekonomických informací postupně zdokonalovat a stále lépe přizpůsobovat potřebám sociálního řízení. Příští vývoj sociální statistiky v socialistických zemích budou podle našeho názoru charakterizovat zejména tyto trendy:

- rozšiřování okruhu tradičních ukazatelů demografické a sociální statistiky o ukazatele nové, dokonaleji charakterizující specificky *sociální* aspekty společenského života; v této souvislosti se budou v sociální statistice také stále více uplatňovat vedle ukazatelů charakterizujících vstupy sociálního řízení (ekonomické, organizační aj.) i ukazatele vlastních změn ve struktuře, chování, vztazích a vědomí členů sociálních skupin, a tedy ukazatelů *efektů* tohoto řízení;

- přechod od globálních ukazatelů, vystihujících situaci společnosti nebo územních jednotek jako celků, k ukazatelům *sociálně diferencovaným*, schopným charakterizovat postavení a životní podmínky jednotlivých sociálních skupin a kategorií samostatně;

- postupný přechod od statických a víceméně deskriptivních strukturálních soustav ukazatelů k soustavám založeným na *dynamickém* modelování sociálního systému socialistické společnosti;

- postupné překonávání — v rámci sociální statistiky — hranic mezi tradičními statistickými odvětvími a přechod k členění, jež bude lépe respektovat komplexnost sociální reality; v této souvislosti se také budou v sociální statistice stále více uplatňovat pojmy z oblasti

marxistické sociologie, takže v určitém smyslu bude možné hovořit o *sociologizaci* sociální statistiky;

-- postupná *diferenciace* a *specializace* soustav sociálně statistických ukazatelů podle funkcí, kterým mají tyto soustavy v procesu řízení sloužit;

-- častější používání (při konstrukci sociálních ukazatelů spočívajících dosud převážně v prostém údaji četnosti) i *složitějších* informačních struktur, jako jsou charakteristiky statistických rozložení, charakteristiky vztahů mezi statistickými řadami nebo rychlosti změn, jakož i syntetické indexy;

-- stále širší využívání metod sběru a analýzy dat vyvinutých a aplikovaných původně jen v *sociologickém výzkumu* (tento trend je možné považovat za druhou složku v procesu sociologizace sociální statistiky).

Michal Illner

Mezinárodní spolupráce v oblasti sociologie mládeže

Značný zájem marxistické sociologie o problematiku mládeže je automaticky vyvolán i praktickými potřebami dnešní socialistické společnosti. Současná politická situace, dosažená společenská a ekonomická úroveň socialistické společnosti, nástup vědeckotechnické revoluce a perspektivy další výstavby socialismu v plné šíři otevírají problém optimalizace a cílevědomé regulace všech základních podmínek pro příznivé utváření osobnosti, sociální začlenění, výchovy a formování mládežnické generace.

Takto pojetá práce s mládeží zasahuje do všech oblastí společenského života a klade značné požadavky jak na organizaci mládeže, tak i na příslušné stranické a státní orgány a instituce a odráží se nejen v úzké spolupráci těchto orgánů a institucí s vědeckovýzkumnými pracovišti v jednotlivých socialistických zemích, ale i snahou o co nejrozsáhlejší mezinárodní spolupráci. I když v minulosti existovala spolupráce s vědeckovýzkumnými pracovišti, šlo spíše o kontakty jednotlivých pracovníků, které byly založeny na osobních setkáních při příležitosti různých seminářů a konferencí. Navíc byla mnohde v minulých letech spolupráce se socialistickými zeměmi podceňována a pracovníci v této oblasti se častěji orientovali na instituce v kapitalistických státech, což se mimo jiné odráželo v domácí produkci.

Snaha po důsledné integraci vědeckovýzkumné práce orientovaná na problematiku mládeže v rámci socialistických zemí na základě mnohostranných vztahů nemá příliš dlouhou tradici. První krok k realizaci tohoto integračního programu byl učiněn v roce 1973, kdy Ústřední ústav pro výzkum mládeže v Lipsku uspořádal mezinárodní konferenci věnovanou metodologickým a metodickým otázkám výzkumného procesu v marxisticko-leninském výzkumu mládeže, které se zúčastnily delegace Bulharska (vedoucí P. Mitev),

Polska (vedoucí prof. S. Mika), Rumunska (vedoucí prof. E. Cinča), Maďarska (vedoucí I. Lantos) a Československa (vedoucí prof. F. Kahuda). Konala se ve dnech 16. a 17. května v prostorách Vysoké školy FDJ v Bogensee u Berlína. Jednání probíhalo ve třech sekcích:

1. Problémy výzkumného procesu a sociálních experimentů.
2. Problémy výzkumných technik.
3. Statistické problémy v sociálním výzkumu.

Konference byla zahájena a ukončena vždy půldenním zasedáním. Úvodní referát *Společenské cíle a metodologické problémy marxisticko-leninského výzkumu mládeže v NDR*¹ přednesl ředitel Ústředního ústavu pro výzkum mládeže prof. Walter Friedrich. Hovořil o vývoji výzkumu mládeže v NDR a jeho současných úkolech, úspěších i nedostacích. Celý referát byl postaven především na konkrétních zkušenostech jak jeho samotného, tak i na zkušenostech jeho spolupracovníků.

Cenný byl i kritický postoj, který odkrýval některé stinné stránky poměrně rozsáhlého rozvoje zkoumání mládeže. I když se prof. Friedrich věnoval situaci v NDR, mnohé postřehy mají podle našeho názoru obecnou platnost jak pro vědeckovýzkumnou práci v ČSSR, tak i v ostatních socialistických státech. Poté byla zahájena jednání ve zmíněných třech sekcích, která probíhala dvě půldne. V závěrečném plenárním zasedání vystoupili jak pracovníci lipského ústavu, tak i někteří zahraniční účastníci. Jednání se zúčastnila rovněž čtyřčlenná delegace z ČSSR, jejímiž členy kromě prof. Kahudy byli dále V. Němec z Úřadu české vlády, D. Krejčová ze Sociologického ústavu SAV a D. Holda z Ústavu marxismu-leninismu UK. Prof. Kahuda vystoupil v závěrečném plenárním zasedání s příspěvkem *K problematice vývoje mládeže* a D. Holda přednesl ve třetí sekci příspěvek na téma *Použití diskriminační analýzy při výzkumu mládeže*.

V den odjezdu, tj. 18. května, byla uspořádána krátká setkání představitelů jednotlivých delegací, která se orientovala především na otázky organizace mezinárodní spolupráce v oblasti sociálních výzkumů mládeže. Význam celé konference je třeba spatřovat především v jejím konkrétním přínosu pro budoucí mezinárodní spolupráci v oblasti zkoumání mládeže, kdy od obecných otázek se přistoupilo ke konkrétním problémům této spolupráce. Konstatovalo se, že v dané situaci, ve které všechny zúčastněné strany vycházejí z pozic marxismu-leninismu, je nutné orientovat se především na metodologické a metodické problémy, a to zejména na úrovní koordinace a sjednocení výzkumných metod a technik.

Dalším krokem k realizaci mezinárodní spolupráce v této oblasti bylo pracovní setkání sociologů mládeže socialistických zemí v Bulharsku. Pracovní porada byla věnována pro-

¹ Podstatná část referátu prof. W. Friedricha byla uveřejněna v Sociologickém časopise č. 4/1974.